

Joanna Z. Siepietowska
Siedlce

Wiktor Pielewin wobec kultury masowej. Powieść *Empire V*

Powieść *Empire V*¹ ukazała się na rynku 6 listopada 2006 r., ale niecały miesiąc wcześniej anonimowy informator podał, jakoby ktoś wykradł z agencji wydawniczej Eksmo (Эксмо) fragment rękopisu Pielewinowskiego utworu i 3 października umieścił go w Internecie. Nieznany autor komunikatu zaznaczył przy tym, iż nielegalnie udostępniona elektroniczna wersja *Empire V* zdecydowanie odbiega od oryginału. Z przywołanej informacji wiadomo również, że wydawnictwo zwróciło się do prokuratury w Moskwie z prośbą o wszczęcie postępowania w sprawie kradzieży rękopisu powieści. Mające pełne prawa wydawnicze Eksmo domagało się ukarania winnych i pokrycia finansowych strat, wynikłych na skutek udostępnienia powieści Pielewina w Internecie².

Wiadomość o różnicy między pirackim a oryginalnym wydaniem utworu dodatkowo potwierdził w radiowym wywiadzie dyrektor wydawnictwa Eksmo – Leonid Szkurowicz (Леонид Шкурович), przy czym podkreślił, że Wiktor Pielewin nie jest autorem wirtualnego fragmentu *Empire V*, a prawdziwa wersja powieści ukaże się na początku listopada 2006 r.³

Rzekomo skradziony rękopis nowej powieści autora *Generation II* od razu spotkał się z zainteresowaniem ze strony czytelników-internautów, między wskazywali głównie na liczne nawiązania *Empire V* do mitów współczesnych, a także na powtórzenia i aluzje do wcześniejszych dzieł twórcy. Sugerowali również – co potwierdzałoby słowa Szkurowicza – że Pielewin nie jest autorem elektronicznej wersji książki⁴. Byli też i tacy, którzy twierdzili, że utwór *Empire V* z pewnością napisał Wiktor Pielewin i celowo umieścił w Internecie fragment swojej nowej powieści⁵.

¹ Z powieścią *Empire V* Wiktor Pielewin znalazł się w gronie finalistów „Bolszoi Knigi” z 2007 r.

² *Похищен текст нового романа Виктора Пелевина*, [online] <<http://lenta.ru/news2/2006/10/16/pelevin/index.htm>>.

³ В. Шохина, *He Пелевин*, [online] <<http://exlibris.ng.ru/subject/>>.

⁴ Ibidem.

⁵ А. Вознесенский, *Вампир Пятой Империи. Виктор Пелевин выпил йаду*, [online] <<http://exlibris.ng.ru/subject/2006-10-19/1/vampir.html>>.

Nie wiadomo, jak zakończyło się śledztwo moskiewskiej prokuratury w sprawie kradzieży rękopisu utworu, ale medialne rozpowszechnienie informacji o niej można uznać za chwyt marketingowy agencji wydawniczej, mający na celu rozreklamowanie *Empire V* w atmosferze skandalu, a tym samym zwiększenie popytu na najnowszą wówczas książkę Pielewina. Warto zauważyć, iż nie był to pierwszy taki zabieg wydawniczy agencji Eksmo, która wcześniej w dużej tajemnicy utrzymywała wiadomość o wydaniu powieści *Священная книга оборотня*⁶ (*Święta księga wilkołaka*, 2004). Książka ta pojawiła się na rynku czytelnictwem w sposób niespodziewany. Do ostatniej chwili nie ujawniono żadnych informacji dotyczących treści utworu, natomiast krytycy literaccy i czytelnicy dowiedzieli się o nim dokładnie w dniu wystawienia jej na półkach rosyjskich księgarń⁷.

Powieść *Empire V*, podobnie jak wcześniejsze utwory Wiktora Pielewina, wywołała zainteresowanie recenzentów, aczkolwiek wydaje się, że owa ciekawość z każdą nową powieścią maleje. Od debiutu pisarza, czyli od roku 1991, kiedy to ukazał się pierwszy tom opowiadań zatytułowany *Блѣkitна латарня* (*Синий фонарь*), znawcy najnowszej prozy rosyjskiej toczą spór o wartość dzieł Pielewina. Jedni dostrzegają w nim twórcę niepowtarzalnego, inni natomiast zaliczają go do grona pisarzy masowych, dla których dzieło literackie to przede wszystkim towar przeznaczony na sprzedaż. Na przykład, Dmitrij Bykow wypowiada się o pisarzu jako o kontynuatorze wielkiej rosyjskiej tradycji literackiej⁸, Irina Rodnianska zauważa w Pielewinowskim powieściopisarstwie wiele interesujących tematów skłaniających do poważnych refleksji⁹, natomiast Andriej Niemzer odmawia prozie Pielewina jakichkolwiek wartości artystycznych, a nawet ironicznie stwierdza, że po lekturze Pielewinowskich powieści: „испытываешь мощное желание принять душ и почистить зубы”¹⁰. Podobny stosunek do Pielewina wykazuje Michaił Swierdłow, który podkreśla, że „[...] тексты Пелевина не выдерживают элементарного теста на писательское мастерство”¹¹. W przypadku *Empire V* intensywność wypowiedzi ze strony krytyków i badaczy osłabła. Można więc przypuszczać, że spór o wartość Pielewinowskich

⁶ Polskie wydanie: W. Pielewin, *Święta księga wilkołaka*, tłum. E. Rojewska-Olejarczuk, Warszawa 2006.

⁷ И. Пронин, *Волк лису в Битцевском лесу*, [online] <www.gazeta.ru/print/2004/11/10/oa_139104.shtml>.

⁸ Д. Быков, *ПВО – аббревиатура моего имени*, „Огонёк” 2002, nr 2, s. 51.

⁹ И. Роднянская, *Этот мир придуман не нами*, „Новый мир” 1999, nr 8, s. 209.

¹⁰ А. Немзер, *Дневник читателя. Русская литература в 2003 году*, Москва 2004, s. 232.

¹¹ М. Свердлов, *Технология писательской власти (О двух последних романах В. Пелевина)*, „Вопросы литературы” 2003, nr 4, s. 34.

dział traci na znaczeniu, ponieważ wyraźna schematyczność utworów wpisuje je w zbiór dzieł literatury masowej. Cecha ta jest także zauważalna w najnowszej powieści autora *Empire V* zatytułowanej *t* (2009)¹².

Interesujący nas pisarz umiejętnie korzysta z możliwości, jakie oferuje kultura masowa, szczególnie z mediów, będących najskuteczniejszym narzędziem reklamy. Niemniej jednak, jest on także krytycznym obserwatorem świata i wskazuje na zagrożenia płynące ze strony kultury masowej. Zdaniem Iriny Rodnianskiej, w utworach Pielewina kryje się współczucie wywołane dramatyczną sytuacją, w której znalazł się współczesny człowiek¹³.

Według Iriny Skoropanowej, najbardziej charakterystyczny dla Pielewinowskiej twórczości jest temat zmian zachodzących w psychice jednostki, wywołanych przez ideologie XX i XXI wieku. Pisarza interesują konsekwencje owych zmian, których oddziaływanie ma niezaprzeczalny wpływ na dzieje ludzkości: „Виктора Пелевина по преимуществу интересуют процессы, совершающиеся в сфере сознания и коллективного бессознательного, индивидуальной психике, их воздействие на ход истории, социальное поведение людей. Отсюда – внимание к феномену идеологии, рекламы, возможностям компьютерных технологии, психоделике [...]”¹⁴.

Podkreślony przez rosyjską badaczkę temat znalazł odzwierciedlenie także w powieści *Empire V*. Autor wykorzystuje w niej współczesny mit masonerii¹⁵, funkcjonujący w społecznej świadomości Rosjan. Jak wiadomo, masoneria wywodzi się ze stowarzyszenia średniowiecznych wolnomularzy – wędrownych budowniczych katedr, którzy nie dopuszczali do swojego grona obcych. Stworzyli w tym celu system tajemniczych znaków, za pomocą których porozumiewali się między sobą. Dzięki temu nikt, kto nie znał ich kodu, nie mógł przedostać się w szeregi wolnomularzy. Z biegiem czasu środowisko to zmieniło jednak

¹² Powieść *t* zdobyła III miejsce w prestiżowym rosyjskim konkursie literackim „Bolszaja Kniga” za rok 2010. Pisarz wygrał także plebiscyt czytelników – ponad 40 tys. miłośników jego twórczości oddało głos na *t*.

¹³ И. Роднянская, *Гипсовый ветер*, „Новый мир” 1993, nr 12, s. 228.

¹⁴ И. Скоропанова, *Русская постмодернистская литература*, Москва 1999, s. 433.

¹⁵ Można dodać, iż problem masonerii w Rosji nie jest problemem nowym. W czasopiśmie „Наш современник” jeszcze w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych ukazywały się fragmenty pracy Olega Płatonowa, *Масонский заговор в России. 1731–1995*. Władze rosyjskie szczególnie intensywnie walczyły z organizacjami wolnomularzy w Rosji po ustaleniu IV Kongresu Międzynarodówki w 1922 r. Na przełomie 1936 i 1937 r. fala aresztowań doprowadziła do rozbitcia całej organizacji wolnomularskiej. Niektórym jej członkom udało się emigrować z kraju. Byli to: Georgij Adamowicz, Marek Aldanow, Aleksander Amfiteatrow oraz Gajto Gazdanow. Zob.: T. Klimowicz, *Przewodnik po współczesnej literaturze rosyjskiej i jej okolicach*, Wrocław 1996, s. 146–148.

zasady i zaczęło przyjmować do swojego grona nowicjuszy¹⁶. W potocznym mniemaniu masoni wyróżniają się możliwością wpływania na rynek. Wierzy się, że to za ich sprawą dochodzi do różnorodnych zmian w gospodarce, w tym do kryzysów. Kryzysy są wywoływane celowo po to, aby kosztem innych społeczeństw tajna grupa anonimowych władców wzbogacała się lub unikała niepowodzeń finansowych. W omawianej powieści autor hiperbolizuje tę utartą w mentalności zbiorowej teorię. W tym celu wykorzystuje przekształcony obraz wampira, który w utworze reprezentuje współczesnego finansistę, masona, potocznie określanego mianem „krwiopijcy”.

Warto dodać, że tytuł Pielewinowskiej powieści odnosi się do znanej z historii Rosji teorii „trzeciego Rzymu”, według której po upadku Rzymu oraz Konstantynopola ostatnią duchową stolicą świata miała być Moskwa. W *Empire V* autor parafrazuje przepowiednię mnicha Filoteusza z Pskowa: „czwarty Rzym” to Związek Radziecki, natomiast „piąty” istnieje obecnie i jest nim Rosja kapitalistyczna.

W *Empire V* mamy do czynienia z tajemniczą społecznością wampirów, która sprawuje kontrolę nad światową gospodarką. Człowiek jest tu istotą podległą i wykorzystywaną przez ową grupę. Podobnie jak wolnomularze posługuje się ona tajemniczymi znakami, którymi są niezrozumiałe dla głównego bohatera nazwy rzeczy lub zjawisk. Wprowadza to do powieści aurę niesamowitości i upodabnia utwór Pielewina do popularnego cyklu o Harrym Potterze. Do wymyślonego przez autora bractwa wampirów wstępuje Roma Sztorkin, przeciętny rosyjski nastolatek, mieszkający dotąd z matką w jednym z moskiewskich bloków. Chłopiec rozpoczyna tam naukę, podczas której zaznajamia się z nowym i na początku dziwnym dla niego światem.

Pielewinowskie wampiry rozcieńczają ludzką krew, a następnie przechowują w szczelnie zamkniętych, szklanych probówkach. Co ciekawe – otrzymany roztwór nazywają *czerwoną cieczą*, ponieważ używanie słowa „krew” jest zabronione. Jeden z pierwszych nauczycieli Romy, wampir Mitra, zapoznaje chłopca z ceremonią. Degustacja czerwonej cieczy polega na wzięciu do ust niewielkiej ilości płynu, a następnie wtarciu go językiem w podniebienie. W okolicy migdałków każdy wampir ma zamontowany organ przypominający membranę, w której mieści się istota wampira – to swoisty „zbiornik jego osobowości”. Jak zauważył jeden z bohaterów powieści, Enlil, *język* wampira to „[...] переносная

¹⁶ Zob. W. Kopaliński, *Słownik mitów i symboli kultury*, Warszawa 2003, s. 1448. W obiegowej opinii, którą wykorzystuje Pielewin, najbardziej wpływowych członków grupy utożsamia się też z Żydami kojarzonymi głównie z operującymi dużą ilością pieniędzy ludźmi interesu chętnie wyludzającymi gotówkę od innych.

флеш-карта с личностью, сердевина мозга – своего рода червь, на девяносто процентов состоящий из нервных клеток” (s. 167)¹⁷. Po zetknięciu się czerwonej cieczy z językiem-membraną wampir zapoznaje się z życiem człowieka, od którego pobrano krew, czyli doświadcza przejścia jego „szlakiem osobowości”. Bohaterowie powieści posługują się również innymi słowami-znakami. Wymienić należy wyraz *bablos*, będący właściwą nazwą tego, co znajduje się w próbkach. Okazuje się bowiem, że wampiry piją nie dosłownie krew, lecz substancję skumulowaną w pieniądzech. Innymi słowy – energię, jaką człowiek emituje podczas zarabiania pieniędzy, a która zostaje utrwalona w banknotach i monetach.

Wykreowane przez autora postacie posługują się również pojęciami takimi, jak *umysł A* i *umysł B*. Tak nazywa się części świadomości, w której powstają obrazy rzeczywistości otaczającej człowieka. Pojawia się także tajemniczy *agregat M5*, *glamur* oraz *dyskurs*, które są tematem wielu spotkań Romy i nauczycieli-wampirów. Można powiedzieć, że pojawiające się w *Empire V* tajemnicze słowa są przyczynkiem do rozważań nad kondycją współczesnego języka, który obfituje w oryginalne sformułowania. Tworzą one swoisty zbiór wyrazów, których używanie świadczy nie tylko o poziomie wykształcenia mówiącego, lecz jest po prostu modne. W świadomości społeczeństw funkcjonują one na zasadzie swobodnego kodu, który szybko utrwała się i jest wykorzystywany w celach manipulacji ludzką świadomością. Posługiwanie się owym kodem nobilituje Romę i daje gwarancję awansu do wyższej rangą społeczności wampirów.

W *Empire V* „język” to nie tylko narzędzie komunikacji, ale część ciała wampira, w której przechowywane są wszelkie informacje. W omawianej powieści jest on również utożsamiany z samym wampirem. W *Empire V* język jest „właścicielem” wampira lub człowieka, którego można porównać do jeźdźca albo centaury:

Я сравнил вампира со всадником, но более точное уподобление – это кентавр. Некоторые говорят, что язык подчиняет себе человеческий ум. Но правильнее считать, что язык поднимает ум человека до собственной высоты. (s. 35)

Autor nawiązuje do koncepcji „relatywizmu językowego” Benjamina Lee Whorfa. Według tego amerykańskiego badacza, struktura języka ludzkiego wpływa na sposób, w jaki pojmujemy rzeczywistość i w jaki się wobec niej zachowujemy¹⁸.

¹⁷ В. Пелевин, *Empire V*, Москва 2006 (wszystkie przytoczone fragmenty powieści pochodzą z tego wydania; na końcu cytatu podaję numer strony).

¹⁸ B. L. Whorf, *Język, myśl, rzeczywistość*, przeł. T. Hołówa, Warszawa 2002, s. 72.

Aby uprawdopodobnić przywołaną w utworze teorię rządów masonerii, autor kreśli w nim własną wizję jej dziejów. W zamierzonych czasach wampiry tworzyły rozumną i ekologiczną cywilizację, w której zajmowały szczyt piramidy pokarmowej. Dziś natomiast wyróżnia ich wiedza o tajnikach funkcjonowania rynku, co sprawia, że to faktycznie to wampiry, a nie ludzie rządzą światowymi finansami. Dawna cywilizacja wampirów przypominała legendarną Atlantyde. Według słów Enlila 65 milionów lat temu świat wampirów został zniszczony przez olbrzymią asteroidę, która uderzyła w Ziemię:

Там, где сейчас Мексиканский залив. Над сушей пронеслись огромные волны-цунами, смывшие все живое. Но Великая Мышь сумела пережить их удар, поднявшись в воздух. В Библии осталось эхо этих дней – „земля была пуста и безвидна, и дух божий носился над водою...”. (s. 180)

Ponieważ opisany kataklizm zabił żyjące wówczas dinozaury, wszystkie wampiry wcieliły się m.in. w tygrysy szablozębne, by w takiej formie przetrwać do chwili, kiedy wreszcie pojawią się warunki sprzyjające dalszej ich ewolucji. Tak jak to przedstawia Enlil, wampiry szukały w tym czasie najlepszego dla siebie źródła pożywienia, którym po wielu doświadczeniach genetycznych stał się człowiek.

W *Empire V* autor burzy stereotypowy wizerunek wampirów – krwiożerczych i śmiertelnie niebezpiecznych dla człowieka stworzeń. Podkreśla na przykład ich moralną wyższość nad ludźmi, którzy zdaniem Enlila są najpodlejszymi i najbardziej bezmyślnymi zabójcami na ziemi:

Человек [...] – это самый жуткий и бессмысленный убийца на земле. Никому из живых существ вокруг себя он не сделал ничего хорошего. А что касается плохого... Перечислять не надо? (s. 47)

Zaznacza również, że wampiry troszczą się o ludzi, którzy bez powodu boją się nietoperzy:

А эта крохотная зверюшка [...] не убивает никого вообще. Она даже не причиняет серьезного вреда. [...] Описан, например, случай, когда мышь-вампир спасла умирающего от лихорадки католического монаха. Но [...] не описано ни одного случая, когда католический монах спас умирающую от лихорадки летучую мышь... (s. 47–48)

Przyjęcie Romy do świata wampirów podyktowane jest właśnie troską o bohatera. W opinii jego nowych nauczycieli jest on niezwykle utalentowany. Wyróżnia go przede wszystkim niekonwencjonalny sposób myślenia, który w czasach ZSRR nie pozwolił Romie podjąć studiów. Na egzaminach wstępnych na uniwersytet w Moskwie chłopiec pisał wypracowanie na temat: *Obraz Ojczyzny w moim sercu*. Bohater tak wspomina tamto wydarzenie:

Я, конечно, догадывался, что при поступлении в такой престижный вуз не следует говорить правду, но выхода у меня не было. Погубила меня, как мне сообщили, фраза: „И все-таки я патриот – я люблю наше жестокое несправедливое общество живущее в условиях вечной мерзлоты”. После слова „общество” должна была стоять запятая. (s. 21)

Wstępując do tajemniczej ekumeny, bohater ma szansę stać się kimś lepszym, zmienić dotychczasowe życie zwykłego nieudacznika:

Тебе предстоит за короткое время стать высококультурной и утонченной личностью. Значительно превосходящей по интеллектуальным и физическим возможностям большинство людей. (s. 35)

W finale Roma zajmuje miejsce najważniejszego przywódcy wampirów i przybiera imię „Rama II”.

Warto dodać, że we wcześniejszej powieści *Священная книга оборотня* także dochodzi do zburzenia tradycyjnego wizerunku postaci, przy czym w przywołanej powieści tym bohaterem jest wilkołak. Jak podkreśla Ewa Pańkowska, autor niszczy utrwalony w świadomości społecznej obraz, prezentując wilkołaka Aleksandra, jako istotę stojącą na wyższym poziomie rozwoju intelektualnego niż współczesny człowiek. Według badaczki, przykładem wyjścia poza stereotyp jest także zaprezentowanie wilkołaka, który na szyi nosi krzyżyk¹⁹.

Wykreowany w *Empire V* świat wampirów jest przyczynkiem do poruszenia na kartach powieści problemu kondycji współczesnego człowieka żyjącego w świecie konsumpcji. Jednostka jest pokazana jako źródło mitów współczesnych, twórca iluzji, którymi manipuluje się społeczeństwem i jednocześnie ofiara tychże manipulacji: Człowiek, a właściwie jego *umysł B*, decydujący o subiektywnych odczuciach, jest odpowiedzialny za wytwarzanie nieprawdziwych obrazów rzeczywistości:

¹⁹ E. Pańkowska, *Ironia i jej funkcje w „Świętej księdze wilkołaka”*, [w:] W. Supa (red.), *Satyra w literaturach wschodniosłowiańskich*, cz. VIII, Białystok 2008, s. 292–293.

Представь себе [...] что ты стоишь на Новом Арбате и смотришь на два припаркованных у казино автомобиля. По виду они почти одинаковые – черные и длинные. [...] Когда ты замечаешь разницу в форме кузова и фар, отличие в звуке мотора и рисунке шин – это работает ум „А”. А когда ты видишь два «мерса», один из которых гламурный, потому что это дорогушная модель прошлого года, а другой – срачный айтой, потому что на таком еще Березовский ездил в баню к генералу Лебедю и в наши дни его можно взять за десять грин – это работает ум „Б”. (s. 171–172)

W *Empire V* człowiek to istota prymitywna, którą wampiry hodują niczym bydło. Nie trudno zauważyć jawne nawiązanie pisarza do znanej w filozofii koncepcji „człowieka zbydłconego” Arthura Schopenhauera. W powieści człowiek zapewnia wampirom dostawę świeżej energii, płynącej z zarabianych, a następnie wydawanych pieniędzy. Na tym w gruncie rzeczy opiera się stworzona przez wampiry kultura. Podstawowe wartości uległy zatem przeformułowaniu, a szczególnie idea wolności, którą można dziś uznać za wartość nadrzędną. Wolność w *Empire V* jest pozorna:

Человеку нечего делать на воле. Он выведен именно для того, чтобы жить как живет. Но не надо проливать по этому поводу слезы – не так уж человеку плохо. Вместо воли у него есть свобода. Это совершенно потрясающая вещь. Мы говорим ему – пасись, где захочешь! Чем больше у тебя свободы, тем больше ты произведешь денег. (s. 182)

Człowiek jest zwierzęciem specjalnie stworzonym do tego, aby produkować pieniądze: „Жизнь устроена таким образом, что человек умрет с голоду, если станет стремиться к чему-то кроме денег” (s. 178). Jest przy tym przekonany, że posiadanie dużej ilości gotówki czyni go w pełni niezależnym. W rzeczywistości to kolejna iluzja, jaką wampiry karmią ludzkość:

Человек думает, что добывает деньги для себя. Но в действительности он добывает их из себя. Жизнь устроена так, что он может получить немного денег в личное пользование только в том случае, если произведет значительно больше для кого-то другого. А все, что он добывает для себя, имеет свойство странным образом просачиваться между пальцев. (s. 191)

Można powiedzieć, że autorska refleksja na temat kondycji jednostki jest zbliżona do tej, jaką wysunął Zygmunt Bauman. Polski uczyony zauważa, że wolność, jaką oferuje nam współczesny rynek, jest głównym środkiem kontroli społecznej²⁰.

²⁰ Z. Bauman, *Wolność*, Kraków 1995, s. 86.

Mamy tu więc do czynienia z procesem niszczenia uniwersalnych i ponadczasowych wartości, a człowiek zupełnie tego nie dostrzega, pogrążony w niepohamowanym pędzie za gotówką. Swoją wolność uznaje za nieograniczoną, zaś *de facto* wie dzie życie niewolnika:

Есть одна старая идея [...]: людям лишь кажется, что они ходят по поверхности шара и глядят в бесконечное, а в действительности они живут внутри полой сферы, и космос, который они видят, – просто оптическая иллюзия. (s. 182)

Empire V to utwór, w którym zawarta jest refleksja nad kondycją człowieka ogarniętego manią konsumpcji. Choć ujęta – według niektórych – w dość trywialny sposób, niewątpliwie jest jednym z najbardziej aktualnych problemów poruszanych przez wielu współczesnych pisarzy.

Резюме

Виктор Пелевин и массовая культура. Роман „Empire V”

Предметом анализа в настоящей статье является отношение писателя Виктора Пелевина к массовой культуре. Мы хотели показать, что писатель – явный сторонник современной культуры: он сознательно использует медиа с целью рекламы своих романов. Но одновременно Пелевин является жестоким критиком культуры потребления. В *Empire V* автор указывает трагическую ситуацию человека, подверженного власти денег.

Summary

Victor Pilevin and mass culture. The novel “Empire V”

In my article I write about Victor Pilevin's relation with mass culture. On the one hand, Pilevin is a supporter of mass culture by taking advantage of it to promote his novels. On the other hand, the Russian writer is open to criticism too. In *Empire V* he shows the most current problem, considering money which is a driving force of many people. In his opinion people are in a tragic situation to live in the culture of consumption.